

60 ჰერმეტიკული წელი

არც ისე დიდი ხნის წინ, ადამიანები ქუჩაში შეხვედრისას ერთმანეთს რომ ესალმებოდნენ, ქუდს იხდიდნენ ხოლმე. დღესაც დაახლოებით ასეა, იმ განსხვავებით, რომ ქუდის მაგივრად ახალგაზრდები მისალმებისას ყურსასმენებს იხსნიან. გასული საუკუნის ბოლოს დაბადებულ ასეთ ხალხს - Y თაობას უწოდებენ, ასო "Y"-ის ყურსასმენებთან გრაფიკული მსგავსების გამო. ნათელია, რომ ამათ ძლიერ უყვართ მუსიკა. რადიოზე რომ არაფერი ვთქვათ, ბევრისთვის ეს უცხო ენის შესწავლის ეფექტური საშუალებაა. არის კიდევ ერთი - სულ ახალი მოვლენა, რასაც აუდიო წიგნი ჰქვია. და ბოლოს: საკმაოდ ხანდაზმული ჟანრი, რომელიც უფრო X, ვიდრე Y თაობის საკუთრებაა. ესაა აუდიოსპექტაკლი - იგივე რადიოდადგმა, ერთი სიტყვით - რადიოთეატრი რომელსაც, უცხოურს რომ თავი დავანებოთ, ჩვენთან 60 წლის ტრადიცია აქვს და დღესაც განაგრძობს არსებობას, მისი მთავარი რეჟისორის ზურაბ კანდელაკის ხელმძღვანელობით. ბატონი ზურა 400-ზე მეტი რადიოდადგმის ავტორია. მათ შორის განხორციელებული აქვს საკუთარი, საავტორო სპექტაკლებიც და არის არაერთი საერთაშორისო რადიოდრამის ფესტივალის გამარჯვებულიც.

XX საუკუნიდან მოყოლებული, იშვიათია მწერალი, რადიოპიესა რომ არ დაეწეროს. თუნდაც სემუელ ბეკეტი, ეჟენი იონესკუ, ჟან კოქტო, ფრიდრიხ დიურენმატი, მაქს ფრიში, ჰაინრიხ ბიოლი, არტურ მილერი, რეი ბრედბერი თუ ინგმარ ბერგმანი... რა განაპირობებს რადიოთეატრისადმი ასეთ ინტერესს? აი რას ამბობს "კაცი, რომელსაც ლიტერატურა ძლიერ უყვარდა": "დიდებული რამაა თვალი, მაგრამ სულ სხვაა

ფანტაზია, ასყურა და ასთვალაიანი და კაცი ვერ იტყვის, თუ ვინაა ჭეშმარიტად ნამყოფი პერუსა და ნიგერიაში, მე, თუ რომელიმე ჩიბუხგაჩრილი ლოცმანი, რომელმაც გემით მთელი მსოფლიო შემოიარა". როგორც ჩანს საქმე სწორედ ადამიანის ფანტაზიაშია. ერთის მხრივ დრამატურგი, ახალი ფორმების ძიებაში აფართოებს ნაწარმოების ჩარჩოებს, ხშირად ითავსებს რა "კომპოზიტორის" ფუნქციებსაც კი. მეორეს მხრივ, მკითხველიც აფართოებს "კითხვის" პროცესს და მსმენელიდან, პიესის თანამონაწილედ გადაიქცევა.

თურმე, ფლობერი სასტიკი წინააღმდეგი იყო, თავისი ნაწარმოებების ილუსტრირებისა. ალბათ სწორედ იმიტომ, რომ მკითხველის წარმოსახვას მაქსიმალური გასაქანი მისცემოდა და ამგვარად ის ნაწარმოების ერთ-ერთი პერსონაჟი, მონაწილე გამხდარიყო. თეატრალური დადგმისაგან განსხვავებით, რადიოსპექტაკლში მხოლოდ სიტყვა, მუსიკა და ხმაურია. ასე აღწევს იგი მსმენელის ცნობიერებაში, რომელმაც თავის წარმოსახვაში უნდა დაასრულოს წარმოიდგენა. გარდა ამისა ეს პროცესი, წმინდა პრაქტიკულ დონეზეც ძალიან მოსახერხებელია, მითუმეტეს ჩვენი დღევანდელი ყოფის, დამაბულ ფონს თუ გავითვალისწინებთ. მაგალითად: რომელიმე დიასახლისს, რომელიც სადილს ამზადებს, იქვე სამზარეულოში მოთავსებული რადიოდან ან სხვა ნებისმიერი სახის საკრავიდან, თავისუფლად შეუძლია მოისმინოს, ვთქვათ - "ომი და მშვიდობა", ისე რომ მჭადები არ დაეწვას.

ხუმრობა იქით იყოს და, 1938 წ. ორსონ უელსის ცნობილი რადიოდადგმით გამოწვეული ეფექტის მსგავსი სხვა მაგალითი, ძნელად თუ მოიპოვება, ლიტერატურის, თეატრისა თუ კინოს სფეროდანაც კი. საუბარია უელსის "რეპორტაჟებზე", რომელიც მისივე მოგვარე - ჰერბერტის "სამყართა ომების" რადიოინსცენირება იყო და რომელმაც იმ წელს ლამის მთელი ამერიკა პანიკაში ჩააგდო, როდესაც რეჟისორის ოსტატობის წყალობით ირწმუნა, რომ თითქოს

კაცობრიობას მარსელები დაესხნენ თავს. მას შემდეგ ამერიკული რადიოდრამა, გასცდა რა მხოლოდ რადიოს ფარგლებს, აუდიო ტექნოლოგიების არნახული განვითარების წყალობით, პრინციპულად ახალ მოვლენად გადაიქცა (ე. წ. Podcast). ასევე, იაპონიაში არსებობს მცნება - "დრამა-CD". ეს არის დისკი, სადაც მთელი სერიალებიც კია ჩაწერილი.

ჯერ კიდევ 1881 წ. პარიზში გამოიგონეს "თეატროფონი", რომელიც სატელეფონო ხაზის საშუალებით გადმოსცემდა თეატრალურ დადგმებს. ამბობენ მარსელ პრუსტი ამ ყველაფრის დიდი მოყვარული ყოფილაო. ალბათ ჩვენთანაც ბევრს ემახსოვრება ფირფიტებზე ჩაწერილი ზღაპრები, პოეზია თუ მთელი თეატრალური დადგმები. მაგალითად ჩემს კოლექციაში დღემდე ინახება ასეთი ფირფიტა - "ალისა საოცრებათა ქვეყანაში", სადაც ერთ-ერთ როლს ვ.ვისოცკი "ანსახიერებს". საინტერესოა რომ, ეს ჟანრი მწერლების გარდა, თანამედროვე მუსიკოსების ინტერესის სფეროშიც მოექცა. ისევ საკუთარი კოლექციიდან: ფრენკ ზაპას "გრეგორი პეკ[ორ]ი", ჯონ ზორნის "სპილენძი", ჩიკ კორეას "შეშლილი მექუდე" (იგივე "ალისადან"), ბიტელსის "ყვითელი წყალქვეშა ნავი", ვებერისა და რაისის "სუპერ ვარსკვლავი" შეასძლოა მუსიკალური, მაგრამ ფაქტიურად მაინც "რადიოდადგმებია".

რადიოდრამის სიცოცხლისუნარიანობას ალბათ "ცნობიერების ნაკადის" პოპულარობა, მოდურობაც კი - განაპირობებს. მკითხველს სულ უფრო მეტად აინტერესებს ადამიანის აზრის სუბიექტურად ორგანიზებული დინება და "შინაგანი მონოლოგის" ასოციაციური სტრუქტურა, რომელიც ვნებათა სიტყვიერი დრამაა. რადიოდადგმაში ბუნებრივად აღიქმება ის, რაც ლიტერატურაში მხოლოდ შინაგანი მონოლოგია, თეატრსა და კინოში კი - ქვეტექსტი. ამდენად, სიტყვა რადიოდრამაში მხოლოდ დიალოგს ან მონოლოგს კი არ წარმოადგენს, არამედ პერსონაჟის ფიქრს, მოგონებას, ოცნებასა თუ სიზმარს. ეს პროცესი გენიალურად აქვს აღწერილი მარიო ვარგას ლიოსას - "ხულია ბიცოლა და მწერლუკა"-ში, სადაც რეალურ და რადიო

სამყაროებს შორის ზღვარი, თხრობასთან ერთად სულ უფრო იშლება და პერსონაჟები თითქოს სხვა განზომილებებში თავისუფლად გადადიან.

რამდენადაც გასაკვირი არ უნდა იყოს, რადიოდრამას დიდი პერსპექტივა აქვს - გამომდინარე მისი ფართო შესაძლებლობებიდან და რაც არანაკლებ მიმზიდველია - შედარებით მოკრძალებული ბიუჯეტის გათვალისწინებით. ამას მოწმობს კიდეც ის საერთაშორისო ფესტივალები, რომლებიც ყოველწლიურად იმართება მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში. და ბოლოს, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მომენტი, რაზეც ნამდვილად ღირს დაფიქრება: დღეს, როდესაც გამუდმებით გვესმის ჩივილი, ახალგაზრდებში წიგნიერების დაბალი დონის გამო, ხელოვნების ამ ჟანრს აქვს შანსი, გასცდეს მხოლოდ კულტურის სფეროს და განათლების დარგში სტრატეგიულ, ეფექტურ ბერკეტად გადაიქცეს. Y, ისევე როგორც ყველა სხვა თაობას, ხომ აქვს უფლება - ჰქონდეს საკუთარი თავისებურებები!?